

Мақсатты серуендеу. Танымдық қызығушылықты дамытамыз.

Серуендеу – бұл ересек адам баланы табиғаттың құпияларымен-тірі және жансыз, әртүрлі өсімдіктер мен жануарлардың өмірі туралы әңгімелейтін керемет уақыт. Баланы табиғат әлемімен таныстыра отырып, ересек адам өзінің жеке басының әртүрлі жақтарын саналы түрде дамытады, табиғи ортаны (интеллект саласын) білуге деген қызығушылықты оятады, баланың жануарлардың "қиын" тәуелсіз өміріне жанашырлығын, оларға көмектесуге деген ұмтылысын тудырады, өмірдің бірегейлігін кез-келген, тіпті ең таңқаларлық түрде көрсетеді, оны сақтау қажеттілігі, құрметпен және мұқият онымен айналысу (адамгершілік саласы). Балаға табиғат әлемінде сұлулықтың әртүрлі көріністерін көрсетуге болады және қажет: күзгі киімдегі гүлді өсімдіктер, бұталар мен ағаштар, жылдың әртүрлі уақыттарындағы пейзаждар және т.б. Танымдық қызығушылық пен жағымды тәжірибеге толы табиғатпен толыққанды қарым-қатынас балада үйлесімділіктің, психикалық тепе-теңдіктің жалпы жағдайын тудырады.

Бұл жалпы денені нығайтатын және баланың физикалық денсаулығының негізі болып табылатын психикалық денсаулықтан басқа ештеңе емес. Баланың назарын осы немесе басқа құбылысқа аудару керек, оны байқауға, көруге және сезінуге мүмкіндік беру керек, содан кейін ол туралы айту, түсіндіру, хабарлау керек. Бұл жағдайда асықпау керек-егер ересек адам нақты сұрақтар қойып, кідіріп, оны тағы бір рет бақылауды ұсынса, бала кез-келген құбылысты сезінеді. Табиғатпен мұндай жайбарақат қарым-қатынас ауызша ақпараттың мол ағынынан гөрі баланың дамуына үлкен әсер етеді. Кез-келген жаста балалардың назарын жансыз табиғат құбылыстары мен объектілеріне аударуға болады. Барлық балалар құмсалғышта ойнайды: торттар жасаңыз және т.б. Ересек адам айтады: жақсы "пирог" дымқыл құмнан алынады, өйткені ол мүсінделеді, әдемі пішінін сақтайды, шелекке жабысады. Құрғақ құмнан торт алынбайды, ұсақталады: құрғақ құм-борпылдақ. Бірақ олар "сурет сала" алады: тығынында кішкене тесік бар сусабынның астынан жұмсақ полиэтилен құтыға құм салыңыз, төмен қарай бұраңыз және құм ағынымен сурет жасаңыз. Тастар балаларға бірдей қызығушылық тудырады-балалар оларды жинауды, қалтада ұстауды, сақтауды ұнатады. Баланың қызығушылығын байқағаннан кейін оның тастардың қасиеттеріне назар аударыңыз – қаттылық, бояу, тегіс емес бет, кішкентай және үлкен тастарды көрсетіңіз. Жазда елде

немесе ауылда, егер мүмкін болса, балаңызға табиғи сазды көрсетіңіз – ол сусыз қаншалықты қатты және ылғалды болған кезде қандай пластикалық болады. Одан сіз әртүрлі пішіндерді мүсіндей аласыз, оларды кептіруге көлеңкеге қойып, содан кейін гуашь немесе акварельмен бояй аласыз. Су, ауа, әртүрлі ауа-райы құбылыстары баланың үлкен қызығушылығын тудыруы мүмкін, егер ересек адам серуендеу кезінде жақсы дамып келе жатқан жағдайларды қолдана алатын болса. Су балаға туылғаннан бастап таныс, сондықтан онымен ойнау кез-келген жаста қызығушылық тудырады. Ересек адамның заттармен жаңа әрекеттерді уақтылы көрсетуі және ең бастысы оған судың қасиеттерін және осы әрекеттерден туындайтын себеп-салдарлық сипаттағы әртүрлі құбылыстарды байқауға үйретуі маңызды. Жазда бассейндегі су балаға судың мөлдір екенін түсінуге көмектеседі-оның қалыңдығы арқылы оның тұтқалары, түбіндегі әртүрлі заттар көрінеді. Ол құйылады, шашырайды, оны шыныаяқтармен алуға болады, әртүрлі контейнерлерге құюға болады – ол кез-келген пішінді алады. Мұндай ойын барысында бала кейбір заттардың суға батып бара жатқанын, ал басқалары оның үстінде жүзе алатынын біледі. Бұл жағдайда сіз дайын ойыншықтарды (балық, үйрек және т.б.) ғана емес, сонымен қатар әртүрлі "қалдық" заттарды да пайдалана аласыз: жаңғақ қабықтары, пластикалық қақпақтар, бөтелкелер, түймелер, қағаз қайықтар, тығындар, тақталар және т. б. су әртүрлі табиғи жағдайларда қызықты. Балаңызбен бірге ағынның қалай ағып жатқанын, тастардың немесе қардың арасынан өтіп бара жатқанын бақылаңыз; сарқыраманың құлауы мен шуы; субұрқақтың ағындары күн сәулесінде қалай ұшып, жарқырайды, тасталған тастан су бетіндегі шеңберлер қалай бөлінеді. Бала жаңбырлы ауа-райында сол жаңбырдың бақылауында терезе немесе шатырды қағып тұрғанын тыңдап, әйнектің үстінен су ағындарын көрсе, қызықты болады. Баланың қызығушылығын сумен, мұзбен, қармен әр түрлі тәжірибелермен сақтауға болады: аязға бір шелек су алып, оның мұз қабығымен қалай жабылатынын көріңіз; үйге бір шелек қар әкеліп, оның еруін бақылаңыз; жаңа жылға дейін боялған судан қалыптардағы түрлі-түсті мұз қабықтарын жасаңыз. Ауаны бақылау бірдей қызықты болуы мүмкін-көрінбейтін және сезілмейтін, бұл балаға мүлдем түсініксіз. Ең алдымен, сіз жел соғатын заттарды (ағаш бұтақтары, адамдардың киімдері мен шаштары және т.б.) байқап, анықтай аласыз: ол қай жағынан соғады, күшті немесе әлсіз, суық немесе жылы. Бала оңай жасауға болатын жел бұрағышын

көруге қызығушылық танытады. Баламен кешкі серуендеу кезінде күннің батуын байқауға болады.

Күзгі серуендер балаңызбен ағаштар мен бұталардағы әдемі түрлі-түсті жапырақтарды, олардың жасыл шөптегі жарқын кілемін, жел кезінде жапырақтардың түсуін көруге мүмкіндік береді. Сіз құлаған жапырақтармен жүре аласыз, олардың сыбдырын тыңдай аласыз. Жапырақтарды жинау және қарау одан да қызықты. Күзде жәндіктерді көру қызықты.

Баламен қысқы серуендеуді оның табиғатқа деген қызығушылығын арттыру үшін де қолдануға болады. Жердің қар жамылғысы бақылаулар мен әңгімелер үшін көптеген себептер береді: онда әңгімелесуге болатын көптеген түрлі іздер бар. Қалада шана, балалар арбалары, автомобильдер, адамдар із қалдырады. Оларды қарастыра отырып, ересек адам балаға сұрақтар қояды: кімнің іздері ересек немесе бала? Көлік қайда кетті? Бұл баланың байқағыштығын дамытады, оны аз көрінетін құбылыстарға назар аударуға, сұрақтар қоюға шақырады. Қалада жануарлардың іздері көп. Мысықтар мен иттер әртүрлі із қалдырады.

Көктемгі серуендер әрқашан жаңаратын өмір көрінісінің сүйкімділігімен бірге жүреді. Бала табиғаттың оянуының үйлесімділігін баяу көрсетуі керек. Шатырлардан тамшылар, мұздақтар, қардың қараюы және тығыздалуы, ағаштар мен бұталардағы бүршіктердің ісінуі, алғашқы еру – бәрі баланың сұрақтарын тудыруы мүмкін, егер ересек адам осы құбылыстарға назар аударса. Көктемде сіз балада барлық тіршілік иелеріне ұқыпты, адамгершілікпен қарау дағдыларын дамыта бастауыңыз керек-барлық жас нәзік, осал, дөрекі қарым-қатынасқа шыдамайды. Қалада өгей ана мен өгей ананың пайда болған гүлдерін көру қызықты болуы мүмкін. Баланың кез-келген ойлары мен мәлімдемелері оның ақыл-ой дамуын ынталандырады.

Ересек адам оған түсіндіреді: барлық өсімдіктер өмір сүру үшін жылу, жарық, су, ауа қажет. Қыста суық және өсімдіктер "ұйықтайды". Олар көктемде оянады. Жазда барлық табиғат қатты өмір сүреді: балаңызға жасыл желектер мен гүлдердің, жәндіктер мен құстардың, ағаш тәждерінің қаншалықты тез қалыңдайтынын көрсетіңіз. Егер сізде қаладан шығуға мүмкіндігіңіз болса, балаңызбен бірге жәндіктерді қарастыра аласыз. Орманда серуендеу кезінде бала қызықты олжаларды жинай алады: қарағай мен шырша конустары, құстардың қауырсындары және т.б. Мұның бәрі ойыншықтар мен түрлі қолөнер бұйымдарын жасауға арналған материал бола алады. Сіз балаңызбен

бірге орманнан әкелінген табиғи материалдан ойыншықтар мен түрлі қолөнер жасай аласыз. Олардың шырша конустары мен қауырсындары қызықты құстар жасайды. Кептірілген жапырақтар мен кептірілген гүлдерден қалың түсті қағазға немесе картонға панель жасауға болады, содан кейін оларды жақтауға салып, балалар бөлмесіне іліп қоюға болады.

Сіз көп нәрсе жасай аласыз – баланың қолөнер жасауға деген қызығушылығын ояту, оған конструкциялардың бөлшектерін ермексазбен, сыммен бекіту әдістерін үйрету, содан кейін дайын ойыншықтармен ойнау маңызды. Мұндай шығармашылық қызмет- бұл ұқыпты көзқарас қоршаған әлем, байқағыштық, табиғатқа деген үлкен қызығушылық және онымен қарым-қатынас қуанышы.